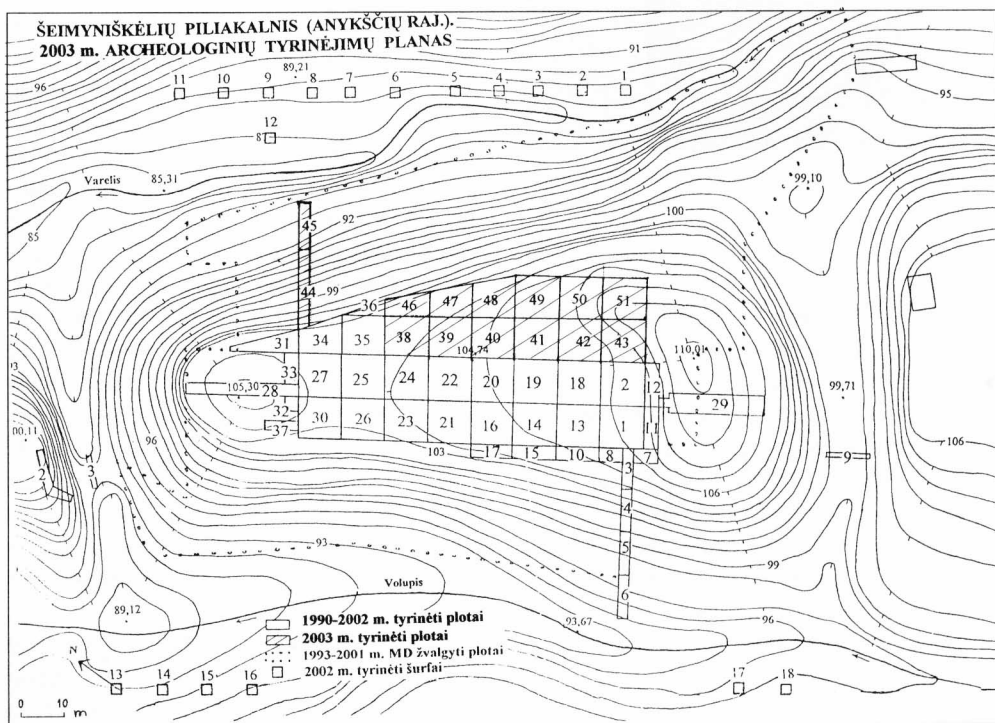


# ŠEIMYNIŠKĖLIŲ PILIAKALNIO AIKŠTELĖS RYTINĖ DALIS IR ANTRASIS PAPILYS

Gintautas ZABIELA

2003 m. LII kartu su AM, remiami Anykščių savivaldybės ir darbo biržos, 14-ąją sezoną iš eilės tyrinėjo Šeimyniškėlių piliakalnį (Anykščių r.) (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 49–52). Šį kartą kasinėjimai vykdėti piliakalnio aikštelės ŠR krašte, ŠR šlaite ir antrajame papilyje. Jie apimtimi buvo didžiausi per visą Šeimyniškėlių piliakalnio tyrinėjimo laikotarpį. Piliakalnyje iš viso ištirta 14 plotų (plotai 38–51 – bendras 1126 m<sup>2</sup> plotas). Tir-

ti plotai apėmė aikštelės ŠR dalį ir patį jos kraštą, PR pusėje remiasi į didįjį (PR) pylimą (15 pav.). Dalyje tyrinėtų plotų (plotai 39–42) buvusį kultūrinį sluoksnį sunaikino XX a. pirmosios pusės piliakalnio arimai. Čia įžemis – rausvas molis ar gelsvas smėlis pasiektas vos 20–30 cm gylyje (16 pav.). Plotų 42 ir 50 dalį visiškai sunaikino XX a. pirmojoje pusėje čia iškasta didžiulė (10x7,3 m dydžio, iki 3,7 m gylio) ovali duobė, užlyginta apie pra-



15 pav. 2003 m. tyrinėtų vietų planas. G. Zabiėlos brėž.

Fig. 15. Plan of the sites explored in 2003.



16 pav. Tyrinėjama plotų 46–51 bendras vaizdas. G. Zabiela nuotr.

Fig. 16. General view of explored sites 46–51.

ėjusio amžiaus vidurį. Duobės užpilde, be XX a. dirbinių, akmenų, rasta ir paskirų senesnių dirbinių: pora geležinių lystelių, peilio viršūnė. Tyrinėjamuose plotuose buvo ir XX a. antrosios pusės suardymų: čia stovėjusio elektros stulpo vieta, net 28,5 m ilgio geležinė viela, paklota traukiamu kabliu – perkūnsargis. Aikštelės – šlaito riboje plotuose 38, 46–50 žemės aptiktas po užplūktu rudo molio sluoksniu (pote 50 jo storis siekė 1,45 m), dengiančiu pirminį žemės paviršių – dažniausiai pilką iki 10 cm storio smėlio sluoksnį. Storiausiose vietose molis tvirtintas paskirais rąstais, nuo kurių liko tuštumos. Plotuose 39, 41, 46–50 žemyje aptiktos 29 didelės (55 cm skersmens, iki 85 cm gylio)

stulpavietės, priklausiusios ankstesnės pilies medinės gynybinės sienos stulpams. Jos ėjo daugmaž viena linija, kas 2,3 m viena nuo kitos.

Žemio lygyje aptiktos 5 krosnių liekanos. Jos išliko, nes jų apatinės dalys (pakrosniai) buvo įgilintos žemyje iškastose duobėse. Krosnių vietos (duobės) išsiskyrė tamsesne žeme su rausvo molio tinku. Pote 39 aptikta *krosnies 8* duobė pailga V–R kryptimi, 170x100 cm dydžio, 30 cm gylio, užpildyta pilku smėliu. Pote 40 aptikta *krosnies 9* duobė pailga PV–ŠR kryptimi, 180x140 cm dydžio, pusiau stačiomis sienelėmis, 25 cm gylio. Jos užpilde rasta žistos keramikos, degėsių. Pote 41 aptiktos dviejų krosnių (10 ir 11) liekanos. *Krosnies 10* duobė vos pailga P–Š kryptimi, 250x240 cm dydžio, pusiau stačiomis sienelėmis, 27 cm gylio, užpildyta pilka žeme su degėsiais, tarp kurių geriau išliko 35x12 cm dydžio sudegusio rąstelio liekanos. Užpilde rasta geležinė įklotė. *Krosnies 11* duobė ovali, pailga PV–ŠR kryptimi, 180x140 cm dydžio, gana stačiomis sienelėmis, 48 cm gylio. Jos duobės struktūra įvairesnė: viršuje iki 14 cm storio rudo molio sluoksnis (ant jo gulėjo 23x13x7 cm dydžio akmuo), giliau iki 24 cm storio pilka žemė su molio tinko trupiniais, dugne – 20 cm storio rusvai pilko priemėlio sluoksnis. Pote 50 buvusią *krosnį 12* suardė XX a. didžioji duobė. Išliko tik jos PR dalyje buvęs iki 1 m storio rudo maišyto su molio tinku bei paskirais degėsiukais sluoksnis. Sprendžiant pagal jį, krosnis apėmė apie 150x120 cm dydžio plotą.

Beveik neišliko (sunaikinti arimų metu) ir palei gynybines sienas buvę akmenų grindiniai. Geriau išlikęs jų padrikas 360x220 cm dydžio plotelis aptiktas pote 46. Grindinys sukrautas iš 15x12x5–43x31x15 cm dydžio (vidutinis dydis 24x18x13 cm) akmenų vie-

nas sluoksnis. Kitur išlikę tik pavieniai akmenys arba jie suversti į krūvas XX a.

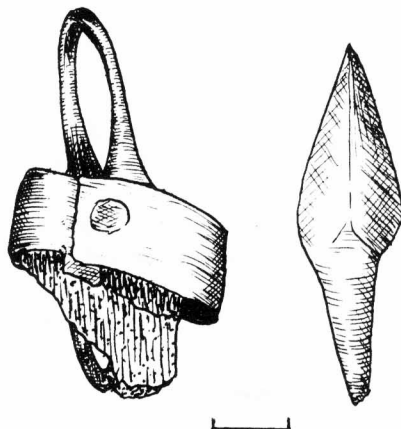
Plotuose 43 ir 51 tyrinėtas PR (didžiojo) pylimo vidinis šlaitas. Jame užfiksuoti du pagrindiniai sluoksniai. Viršutinis iki 180 cm storio rudo molio sluoksnis siejamas su vėlesniu XIV a. pylimu, apatinis – iki 55 cm storio gelsvo smėlio, maišyto su rudu moliu, sluoksnis – su ankstesniu XIII a. pylimu. Sluoksnių struktūra sudėtingesnė pylimo gale (plotas 51), kas rodo, kad čia pylimas buvo užlenktas į aikštelės kraštą, kur jo vėlesnis sluoksnis susiliejo su aikštelės krašte užplūktu moliu. Jokių radinių pylimo sluoksniuose nerasta.

Iš įdomesnių aikštelėje aptiktų struktūrų pažymėtina plote 47 rasta apie 30 cm skersmens sunykusio čia prieš įrengiant piliakalnį augusio medžio kelmo vieta.

Tyrinėjimų metu padarytas antras piliakalnio šlaito pjūvis (pirmas PV šlaito pjūvis padarytas 1992–1993 m.). Šį kartą ištisine 32,5 m ilgio, 2 m pločio juosta nuo aikštelės krašto iki Varelio upelio kairiojo kranto tyrinėtas priešingas pirmajam pjūviui (ŠR) šlaitas (plotai 44 ir 45). Pačiame šlaite aptiktas tik arimų suardytas ir performuotas iki 25 cm storio pilkai gelsvo smėlio sluoksnis. Papėdėje jis siekė 45 cm storį. Jame pasitaikė paskirų piliakalnio radinių (geležinis arbaletinis strėlės antgalis ir neaiškaus laikotarpio varinis skridinėlis), susimaišiusių su XX a. pirmosios pusės geležinėmis vinimis bei kitokiais radiniais. Papėdėje aptiktas ir maždaug 2 m pločio nelabai aiškiais kraštais iki 1 m gylio nuo žemio viršaus ir iki 1,7 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus griovys pusapvaliu dugnu. Jo užpilde, be molio tinko trupinėlių ir poros iki 25 cm skersmens akmenų, gulėjusių užpildo sluoksnio vidurinėje dalyje, daugiau nieko nerasta. 2 m pločio pjūvis neleido

nustatyti, kas čia buvo – gynybinės paskirties griovys ar sena Varelio vaga (vandens srautų pėdsakų griovyje nerasta).

Nepaisant 2003 m. ištirto nemažo piliakalnio ploto, dėl tyrinėjamoje vietoje vyravusių supiltinių sluoksnių bei didelių piliakalnio



17 pav. Meškos nago kabutis ir arbaletinis strėlės antgalis. A. Zabielenės pieš.

Fig. 17. A bear nail pendant and a crossbow arrowhead.

aikštelės suardymų ariant ir kasant duobes jame aptikta tik 14 individualių radinių, vos 8 žiestų puodų šukės, 87 gyvulių kaulai. Iš įdomesnių radinių pažymėtinas 1,1 cm pločio žalvarine juostele kaustytas 5,1 cm ilgio kabutis – 2,4x1,1 cm storio lokio nagas. Viename jo šone yra 10x5 mm dydžio į vidų įlenkta kilpelė (17 pav.). Rastas į papėdę nuartas geležinis įtveriamasis 4,6 cm ilgio, 17 g svorio arbaletinės strėlės antgalis, 2,6 cm ilgio, 13x13 mm storio plunksna (17 pav.). Kiti radiniai – tai geležinės lystelės, peilių ir ylių dalys, kilpa, apkalas. Aikštelėje rasta ir varinė Rusijos moneta – 1909 m. 2 kapeikos.

Be piliakalnio tyrinėjimų, 2 plotai (5 ir 6, bendro 90 m<sup>2</sup> ploto) ištirti antrojo (PR) papi-

lio ŠV ir ŠR šlaituose, erozijų paliestose vietose. Čia kultūrinių sluoksnių jau nerasta.

Per 14 Šeimyniškių piliakalnio tyrinėjimo sezonų jame ištirtas 3426 m<sup>2</sup> plotas – beveik visas piliakalnis. Netyrinėta liko tik didžiojo (PR) pylimo vidinė pusė, kurioje 2002 m. buvo aptikta pastato ar įtvirtinimų vieta. Ją numatyta ištirti 2004 metais.

#### EASTERN PART OF THE ŠEIMYNIŠKĖLIAI HILL-FORT SITE AND THE SECOND BAILEY

In 2003 the with AM continued explorations in the Šeimyniškių hill-fort (Anykščiai

district). In the northeastern edge and on the northeastern slope they explored the total area of 1,126 m<sup>2</sup> (Fig. 15). In the major part of the area explored the cultural layer was destroyed by land cultivation in the 20th century. On the edge of the site the brown hard-packed clay layer was found (Fig. 16), in the sterile soil the locations of 29 postholes and 5 stoves were detected. At the foot of the hill-fort a trench of the unknown purpose of 2 m wide and 1 m deep was found. The finds collected were rather scanty: a bear nail pendant, a crossbow arrow-head (Fig. 17), an awl and fragments of iron artefacts, wheelmade pottery and animal bones dated to the 13th–14th centuries.

## VELIUONOS II PILIAKALNIO PAPILYS

Algirdas ŽALNIERIUS

Archeologiniai tyrinėjimai 2003 m. buvo atlikti ŠR papilio teritorijoje ir prie buvusio mokyklos pastato PR kampo, numatomos statyti atviros verandos ir naujos gyvatvorės vietoje. Bendras ištirtas plotas – 58 m<sup>2</sup>. Iškastos perkastos ir šurfai numeruoti pratešiant 1999 m. tyrimų numeraciją.

Veliuonos gynybinį kompleksą sudaro: Veliuonos piliakalnis, vadinamas Gedimino kapu, Veliuonos II piliakalnis su papiliu, vadinamas Ramybės arba Pilies kalnu, Veliuonos piliavietė, vadinama Pilaitėmis. Archeologiniai tyrinėjimai 1999 m. buvo atlikti II piliakalnio papilio Š dalyje, ištiriant 134 m<sup>2</sup> plotą. Rasto kultūrinių sluoksnių klodo storis papilio teritorijoje yra 25–165 cm. Archeologiniai radiniai datuojami XIV–XVIII a. (žr. *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 54–55).

Veliuonos (Junigėdos pilis) pirmą kartą

paminėta 1291 m. Nuo 1291 iki 1313 m. pilis buvo puolama 11 kartų, bet nė karto nebuvo paimta. Pirmą kartą pilis paimta 1348 m., bet jau kitais metais buvo atstatyta. Antrą kartą buvo paimta 1363 m., 1367 m. ją sudegino patys gynėjai. Antroji pilis, jau ant Ramybės kalno, buvo pastatyta 1412 m. Pagal tradiciją laikoma, kad bent dalis jos sienų ar tik bokštai buvo mūriniai.

Perkasa 4 buvo iškasta prie pastato PR kampo, jos plotas yra 26 m<sup>2</sup>. Pirminį žemės paviršių sudarė moreninis molis su priemoliu ir stambus žvyras. Perkastos ŠR kampe, ant geologinių sluoksnių, buvo rastos grindinio liekanos. Grindiniui naudoti nedideli, 10–20 cm skersmens, lauko rieduliai. Datuoti grindinį sunku, nes tarp lauko riedulių nerasta jokių radinių, tik pagal stratigrafiją juos galima priskirti piliakalnio veikimo laikotar-